
Fries op de basisschool

Minor Meertaligheid
in internationaal
perspectief (MIP)

David Jongsma (1555762)

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Probleemanalyse	5
2.1. Het praktijkprobleem	5
2.2. Bronnenanalyse	5
2.3 Relevantie onderzoek	5
3. Theoretisch kader	7
3.1. Taaldidactiek	7
3.2 Methodiek	8
3.2.1 Bestaande Friese methoden.....	8
3.2.2. Overige werkwijzes.....	9
3.3. Taalplan Frysk	10
3.3.1 Kerndoelen Fries.....	10
3.3.2 Profielen op basis van kerndoelen	10
3.4. Cultureel erfgoed.....	11
3.4.1 Mogelijkheden.....	11
3.5 Attitudevorming	11
3.5.1 Tegenover de Friese taal	11
3.5.2 Tegenover Cultureel Erfgoed	11
4. Probleemstelling.....	12
4.1 Doel onderzoek	12
4.2 Onderzoeksvraag.....	12
4.2.1 Hoofdvraag	12
4.2.2 Deelvragen	12
4.2.3 Verwachtingen	12
5. Onderzoeksaanpak	13
5.1. Onderzoeksgroep	13
5.2. Methode van dataverzameling	13
5.3. Tijdpad	14
6. Resultaten.....	15
6.1. Verschil tussen aanpak en uitvoering.....	15
6.2. Analyse van de vragenlijst	15
6.3. Analyse van de checklist Friese kerndoelen	16
6.4. Analyse vragenlijst leerlingen	17

7. Conclusies, aanbevelingen en discussie	18
7.1. Conclusie	18
7.2. Verwachtingen	18
7.3. Aanbevelingen	18
7.4. Discussie	19
8. Samenvatting.....	20
Bibliografie	21
Bijlage 1: Kerndoelen Fries	23
Bijlage 2: Logboek.....	24
Bijlage 3: Ingevulde vragenlijst leraren	26
Bijlage 4: Ingevulde Checklist Friese kerndoelen	28
Bijlage 5: Het ontwerp.....	29
Bijlage 7: Checklist CLIL	36
Bijlage 8: Vooronderzoek	37

1. Inleiding

In het Friese dorp ... in de gemeente ... staat een dorpsschool, genaamd Deze school is vorig jaar (2018) ontstaan door de fusie van CBS de.. en OBS de ... Een nieuwe start voor de leraren en leerlingen. In het eerste jaar van de fusie is er veel aandacht besteed aan de sfeer in de klas en de nieuwe methoden voor taal, spelling, wereldoriëntatie en levensbeschouwing. Doordat keuzes zijn gemaakt, bleef er weinig tot geen tijd over voor een aantal andere vakken, zoals het Fries. Er zijn momenteel geen afspraken gemaakt op het gebied van de Friese taal, iedere leraar vult het op eigen manier in en het gevaar dreigt dat het vak soms aan de kant wordt geschoven bij gebrek aan tijd. Er wordt op dit moment dus te weinig aandacht aan het Fries besteed, terwijl dit een verplicht vak is voor de Friese scholen.

Nu de fusie inmiddels een jaar geleden is en de methoden, groepssamenstellingen en alle andere zaken nu niet meer zoveel aandacht vergen als vorig jaar, is er tijd om het Fries op te pakken. De ... is door het Taalplan Frysk niet ingedeeld in een profiel en staat hier los van. De school heeft in haar eigen taalbeleidsplan beschreven dat er een passend aanbod voor het vak Fries moet komen, waarin een duidelijke doorgaande leerlijn gewaarborgd wordt. Het is de bedoeling dat dit plan in het schooljaar 2020-2021 in werking wordt gezet.

Ik ben blij dat ik met dit onderwerp bezig mag gaan, aangezien ik het zelf ontzettend belangrijk vind dat er plaats is voor de Friese taal in het basisonderwijs. Ik merk dat er op het werk, op school, thuis en bij vrienden niet correct Fries gesproken en geschreven wordt. Ik ben ervan overtuigd dat deze fouten ontstaan door een gebrek aan onderwijs. Daarom wil ik hier graag een rol in spelen om de Friese taal zo aan te bieden, dat de leerlingen er ook echt iets van leren en hier ook gebruik van maken om zo de Friese taal in leven te houden en door te geven. Daarom ga ik onderzoek doen naar een Fries taalaanbod die passend is voor de ... en aansluit bij de taal en cultuur in ... en omgeving. Ik wil mij vooral verdiepen in de integratie met de wereldoriëntatievakken en daarbij ook kijken naar de mogelijkheden met cultureel erfgoed in de omgeving van het dorp.

2. Probleemanalyse

In dit hoofdstuk wordt het probleem in de praktijk beschreven en zal er een aantal vragen naar boven komen die door middel van het theoretisch kader beantwoordt kunnen worden. Verder wordt de relevantie van het onderzoek beschreven. Vervolgens worden de vragen gekoppeld aan literatuur en zullen de vragen bekend zijn. Deze vragen worden in het theoretisch kader beschreven en onderbouwd met literatuur.

2.1. Het praktijkprobleem

Basisschool is ontstaan door de fusie van de christelijke en openbare basisschool. Door de fusie is er in het afgelopen jaar veel veranderd en is er veel tijd en moeite gestoken in dit proces. Fries was niet een van de prioriteiten en is daardoor blijven liggen. Nu het Taalplan Frysk (Walsweer, 2018) is opgesteld en alle scholen in Friesland uiteindelijk aan alle kerndoelen moeten voldoen, zal er actie ondernomen moeten worden om het vak Fries te implementeren op de Van de leerlingpopulatie van De ... bestaat het merendeel uit Fries-taligen. Om de taal levendig te houden en het Fries cultuurgoed is op de school, is het van belang dat een passend aanbod ontwikkeld wordt, waarin er een doorlopende leerlijn gewaarborgd wordt. Volgens de schoolplanning zal de implementatie van dit taalaanbod in het schooljaar 2020-2021 plaatsvinden. Uitgangspunt voor het aanbod zijn de kerndoelen van het Fries. Onderzocht zal worden aan welke kerndoelen de school kan en wil voldoen. Wanneer dit inzichtelijk is, dan kan er een keuze gemaakt worden in tijd en aanbod. Uit het vooronderzoek is gebleken dat het Fries geïntegreerd zal worden met wereldoriëntatie vakken, zoals geschiedenis, aardrijkskunde en natuur/techniek. Uit het vooronderzoek is ook gebleken dat het culturele erfgoed in de omgeving van een rol kan spelen in dit ontwerp. Hier zal naar aandacht aan besteedt worden en wordt er bekeken wat de mogelijkheden zijn.

2.2. Bronnenanalyse

Op basis van de probleemanalyse, is een aantal vragen opgesteld, die in het theoretisch kader behandeld worden. In dit hoofdstuk worden de vragen beschreven en uitgelegd en zullen de geraadpleegde bronnen genoemd worden.

Als eerst is het van belang dat de visie van de ... duidelijk is, om een passend onderwijsaanbod te ontwerpen. Deze visie is door middel van een lerarenenquête is duidelijk geworden en is in de bijlage geplaatst. Op basis van deze visie kan er onderzocht worden welke taaldidactiek het best bij de school past om te integreren met Fries en wereldoriëntatie. De bronnen die daarvoor geraadpleegd worden zijn (Cedin), (Afûk) & (Walsweer, 2018). Daarna kan er gekeken worden naar de bestaande friese methoden, om in beeld te brengen wat de mogelijkheden zijn voor de Om deze vraag te kunnen beantwoorden, wordt Afûk geraadpleegd. Vanwege de doelen die voor de friese taal in het onderwijs gesteld zijn in het Taalplan Frysk, zal ook de ... aan de kerndoelen moeten voldoen in 2030, dit zal toegelicht worden met behulp van het informatieboek van Taalplan Frysk (Lectoraat Frysk en meartaligen, 2018). Daarna zal er gekeken worden naar het Culturele erfgoed in en rondom Hier is voor gekozen omdat dit te koppelen is met wereldoriëntatie en in het vooronderzoek (Opstekker, 2019) aangegeven werd door de leraren. Tenslotte zal er een stuk geschreven worden over betrokkenheid en houding van de leerlingen tegenover fries en Cultureel erfgoed.

2.3 Relevantie onderzoek

Het is de bedoeling dat er door dit onderzoek meer duidelijkheid komt naar de manier van werken met de Friese taal op de..... Door middel van literatuuronderzoek en het vervolgens uitvoeren in de

praktijk, zullen leraren op een andere manier naar het vak Fries kijken. Het enige probleem op dit moment, is dat er maximaal een halfuur tijd is voor het vak fries per week. Het is nog maar de vraag of er aan het eind van groep 8 ook daadwerkelijk aan de kerndoelen is voldaan. Daarom is het relevant dat er nieuwe manieren komen om Fries te gebruiken in de klas. Integratie met wereldoriëntatievakken zou eenvoudiger moeten worden en er zou iets klaar moeten liggen dat leraren kunnen pakken en mee aan de slag kunnen. Op deze manier heeft deze school tijd voor een halfuur Fries in de week door middel van een methode, maar is er ook ruimte om Fries toe te passen op andere momenten, namelijk tijdens wereldoriëntatie. Als daar ook nog cultureel erfgoed bij komt kijken, komt de Friese cultuur ook aan bod en leren de leerlingen meer over het dorp waarin ze wonen.

3. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de eerder gestelde vragen in hoofdstuk 2.2. Eerst worden de verschillende taaldidactieken beschreven en met elkaar vergeleken, vervolgens wordt hetzelfde gedaan met de friese methoden. Daarna zal het Taalplan Frysk worden toegelicht en zal het Cultureel erfgoed beschreven worden met de mogelijkheden in en rondom Tenslotte is er een stuk over de attitude van de leerlingen tegenover het fries en Cultureel erfgoed. Om tot een juiste beslissing te komen voor een taaldidactiek, is er op advies van het Ynspirearjend Meartalich Underwiis (de Jager, 2019) gekozen voor drie verschillende taaldidactieken die waarschijnlijk van toepassing zijn voor de

3.1. Taaldidactiek

Content language integrated learning is een didactiek waarin inhoud en taal geïntegreerd aangeleerd worden. CLIL is een Europese term, die past in het beleid van de EU waarin het beheersen van verschillende talen gestimuleerd wordt. CLIL wordt op de basisschool toegepast bij de taal Engels. Vakken zoals wereldoriëntatie worden verbonden met de taal, waardoor er een inhoudsdoel en een taaldoel gesteld worden. Op deze manier leren de leerlingen het vak en de taal tegelijkertijd. CLIL is bedacht door David Marsh van de universiteit van Finland in 1994 (Yramain, 2017). Volgens Marsh is CLIL gericht op het aanleren van vreemde talen, dat houdt in dat het talen betreft die op de school en in de omgeving van de school niet tot weinig gesproken worden. CLIL is ook inzetbaar voor talen die wel vaker gesproken worden, zoals het Fries. Er is echter nog geen methode voor ontwikkeld. Er zijn wel studenten en leraren die er een onderzoek naar gedaan hebben (Jongsma, 2019), maar het resultaat van dit onderzoek is ook niet glashelder. De didactiek van translanguaging is bedacht door Cen Williams rond 1980, maar schreef hier een boek over in 1994 (Williams, 1994). Williams was op zoek naar een manier om in een lesactiviteit twee talen aan te bieden en aan te leren. In eerste instantie was het de bedoeling om de talen Engels en Welsh toe te passen in deze les. (Williams, 1994). In deze les is de input (luisteren en lezen) in de ene taal, vervolgens is de output (schrijven en spreken) in de andere taal. Sinds deze didactiek gebruikt werd in het onderwijs, is het bekend geworden over de wereld en is translanguaging vaker toegepast met allerlei verschillende talen. Het doel van translanguaging is communicatie. Volgens (Lewis, 2012) versterkt de taal van input juist de taal van de output. Het kind versterkt beide talen door ze tegelijk in te zetten. Een didactiek die voor totale onderdompeling zorgt, dat noemen we total immersion. Het is eigenlijk een methode voor zwemmen, maar dit sluit ook aan op het gebied van taal (Laughlin, 2004). Bij total immersion spreekt de leraar consequent in de doeltaal en stimuleert leerlingen en verwacht ook van de leerlingen dat er in deze taal teruggesproken wordt. Het doel hiervan is de taal leren en de communicatie van leerlingen onderling en met de leerkracht (Intense-uvatalen, 2019).

In Tabel 1 is een overzicht gemaakt van de beschreven taaldidactieken. Hier worden de pluspunten en minpunten van elke didactiek beschreven en is er de mogelijkheid om ze met elkaar te vergelijken. Op basis van deze tabel kan er een conclusie getrokken worden.

Tabel 1: Didactische werkvormen

Didactiek	Voor	Tegen
CLIL	Zowel taaldoelen als inhoudsdoelen, makkelijk te integreren met andere vakken	Weinig voorbeelden bekend met de Friese taal
Translanguaging	Zowel taaldoelen als	Vergt veel voorbereiding

	inhoudsdoelen, werken met twee talen, handig om in te zetten met Fries en Nederlands	vanwege twee talen en inhoudsdoelen
Total Immersion	Consequent werken met de doeltaal, geen ruimte voor andere talen, duidelijke doelstelling	Voor niet-friestalige leerlingen erg lastig, verschillen zullen groot zijn, moeilijk om hierin te differentiëren

3.2 Methodiek

Er is een aantal methoden ontwikkeld voor het vak Fries in het basisonderwijs. Elke basisschool in Friesland werkt met één van deze methoden of werkt op een eigen manier aan het Fries. De verschillende methoden worden hieronder beschreven en zal de link worden gelegd met de huidige situatie in

3.2.1 Bestaande Friese methoden

Spoar 8 is een digitale leeromgeving als methode voor de bovenbouw en de onderbouw (Afûk). In de onderbouw werkt de methode thematisch aan taalopdrachten en in de bovenbouw werkt de methode met zogenaamde tram- en treinopdrachten. Dit zijn lessenseries waar interactie noodzakelijk is. In deze opdrachten wordt er gewerkt aan alle vier aspecten van de taal (lezen, luisteren, spreken, schrijven). De lessenseries hebben een thema dat betekenisvol is voor de leerling, waardoor leerlingen enthousiast gemaakt worden om met Fries aan de slag te gaan (Afûk). Spoar 8 heeft ook een game ontworpen voor de leerlingen om spelenderwijs bezig te gaan met de Friese taal. Zo wordt er op een adaptieve manier gewerkt aan de spelling, grammatica en andere aspecten van de taal. Deze game is individueel en is op eigen niveau. De leerling heeft een bepaalde score en kan hier de volgende keer mee verder. Ondanks dat deze methode actueel is en misschien wel aansluit op de leefwereld van de leerlingen, is het lastig op deze methode in te voeren op de ... in De school heeft niet genoeg chromebooks om dit te realiseren. Dan zou er coöperatief gewerkt moeten worden, wat dan weer lastig wordt bij het spelen van de game Meunstertún. Er zou dan ook rekening gehouden moeten worden met de andere groepen, zodat de chromebooks verdeeld kunnen worden. Tegelijkertijd Fries doen zou niet passen. Spoar 8 is vooral een methode voor de bovenbouw, er is veel minder lesmateriaal voor de onderste groepen van het basisonderwijs, terwijl dit wel een vereiste is voor de school.

Studio F is een methode die werkt op thematische basis (Cedin, 2013) Het bestaat uit 32 lessen, ingedeeld in acht lessenseries. De methode gaat ervan uit dat er een uur in de week Fries gegeven wordt. Studio F biedt materiaal aan op vier verschillende niveau's (Cedin, 2013). De methode is voor de onderbouw en voor de bovenbouw bedoeld en biedt vanaf groep 5 ook een spellingsboekje aan, waarin stap voor stap de Friese regels behandeld worden. De lessenseries zien er altijd hetzelfde uit. De eerste les is een introductieles, vervolgens worden er twee lessen besteedt aan de verwerking en als afsluiting een presentatieles. Op deze manier wordt er gestructureerd gewerkt met de Friese taal. De methode beschikt over een basisboek, spellingsboekje, werkkaartboeken en een aantal digitale mogelijkheden. Deze methode is dus zowel schriftelijk als digitaal en zijn er veel mogelijkheden. De voormalige christelijke en openbare school hebben in het verleden met deze methode gewerkt en zijn hier niet enthousiast over. De thema's zijn niet actueel en sluiten niet aan bij de leefwereld van de leerlingen, waardoor er niet met plezier gewerkt werd aan de Friese taal. Daarom is Studio F niet de beste optie voor de ...

3.2.2. Overige werkwijzes

De Friese canon is een website van de Afûk waar de geschiedenis van de provincie Friesland in beeld gebracht wordt op het niveau van de basisschool. Leerlingen kunnen via deze website informatie vergaren en er vervolgens opdrachten over maken (Afûk, 2013). Zo zijn er 41 vensters waaruit gekozen kan worden. Er kan met deze werkwijze goed gewerkt worden aan de verschillende niveau's van de Friese taal, maar de opdrachten bij elk venster zijn niet geheel duidelijk, volgens meerdere leraren die hiermee gewerkt hebben. De Friese canon sluit echter wel goed aan bij dit onderzoek, aangezien er gewerkt gaat worden met wereldoriëntatie en cultureel erfgoed. Misschien is er een mogelijkheid om hier informatie uit te halen om vervolgens toe te passen in het ontwerp.

Sjongfestival is een jaarlijks evenement waar leerlingen de kans krijgen om de muzikaalste klas van Friesland te worden. Het wordt georganiseerd door (Cedin, Afûk, Keunstwurk en Omrop Fryslân, 2020). Als een school participeert aan dit sjongfestival, wordt er door de organisatie een track toegewezen aan de basisschool. Het is aan de leerlingen om een eigen Friese tekst te schrijven op de melodie van deze track. Als de tekst geschreven is, zullen de leerlingen moeten oefenen om het uiteindelijk uit te voeren bij het Sjongfestival, waar allerlei basisscholen de strijd met elkaar aangaan (Cedin, Afûk, Keunstwurk en Omrop Fryslân, 2020). Leerlingen vinden dit over het algemeen erg leuk en zijn zeer betrokken en taakgericht, maar het is slechts een jaarlijks evenement en is daarmee als mogelijke methode afgeschreven. Het sluit niet aan bij het vooronderzoek en de mogelijke onderzoeksvraag en is daarom voor dit onderzoek niet een optie, ondanks dat, is het een goede optie om hier alsnog mee te werken.

Skik & Tsjek zijn schooltelevisie programma's die regelmatig in de bovenbouw gekeken worden. Skik is een programma over een meisje 'Skik' die allerlei avonturen beleeft. Er zijn in totaal 16 afleveringen van en bij elke aflevering zit een werkblad waar de leerlingen aan een bepaald thema werken (Omrop Fryslân, 2013). Elke les heeft een nieuw thema. Er worden geen nieuwe afleveringen gemaakt. Tsjek is een educatief televisieprogramma waarin elke week een nieuw thema behandeld wordt. Elke week is de crew van Tsjek op een basisschool waar een onderwerp wordt voorgelegd aan de leerlingen. Het programma eindigt altijd met een spelcompetitie. Bij dit programma horen enkele verwerkingsopdrachten, maar dat is meestal een dialoog met leraar en leerlingen. Het doel van beide programma's is het overbrengen van informatie in de Friese taal, waardoor de Friese taal zelf ook verder ontwikkeld wordt (Omrop Fryslân, 2020). Deze programma's zijn voor de leerlingen leerzaam, maar zijn niet voldoende om aan de kerndoelen te voldoen en sluit niet aan op de onderzoeksvraag. Voor dit schooljaar is het een prima oplossing, maar er zal iets anders gevonden moeten worden.

In Tabel 2 zijn alle methodieken op het gebied van de Friese taal in een overzicht verwerkt, met daarin de voor- en nadelen. Op basis van dit overzicht kan er mogelijk een conclusie getrokken worden over de keuze van de voor het komende schooljaar.

Tabel 2: Methodes & overige werkvormen

Methodiek	Voor	Tegen
Spoar 8	Digitale leeromgeving, thematisch werken, interactie noodzakelijk, betekenisvolle context, spelenderwijs leren	School heeft niet genoeg chromebooks, weinig lesmateriaal voor onderbouw
Studio F	Thematisch, schriftelijk en digitaal, vier verschillende	Leraren niet enthousiast, thema's sluiten niet aan op

	niveaus, gestructureerde lessen, aanbod voor zowel onderbouw als bovenbouw	belevingswereld van het kind, niet actueel
Friese Canon	Voldoet aan de kerndoelen, integratie met wereldoriëntatie en cultureel erfgoed, geschiedenis van Friesland	Onduidelijke opdrachten, niet altijd betekenisvol voor leerlingen
Sjongfestival	Creatief, muzikaal bezig, eigen Friese teksten schrijven, wekt enthousiasme op	Eenmaal in het jaar, niet genoeg om wekelijks mee bezig te gaan, sluit niet aan bij dit onderzoek
Skik & Tsjek	Thematisch werken, werkbladen aanwezig, makkelijk in te zetten in de klas, kost weinig tijd en vergt weinig tot geen voorbereiding	Voldoet niet aan de kerndoelen, verwerking is slechts een dialoog met de leerkracht

3.3. Taalplan Frysk

In 2014 hebben Gedeputeerde Staten van de provincie Fryslân de bevoegdheid van het rijk gekregen om voor het vak Fries ontheffing te verlenen voor in het primair en voortgezet onderwijs (Walsweer, 2018). Dat houdt in dat Gedeputeerde Staten naast een volledige, ook gedeeltelijke ontheffing kan geven voor het vak Fries. Dit hangt echter af van de positie van Fries in de regio van de school. Er zijn allerlei verschillende ontheffingsprofielen ingericht, gebaseerd op de kerndoelen van het Fries in het voortgezet en primair onderwijs (Walsweer, 2018).

3.3.1 Kerndoelen Fries

Het Fries is gekoppeld aan een aantal kerndoelen van Tule.slo (Oosterloo, 2009). Dit is een overzicht van alle kerndoelen waaraan een school moet voldoen. Deze kerndoelen zijn bepaald door het Nederlands ministerie van onderwijs en zijn vooral bedoeld als streefdoelen voor het primair onderwijs (Oosterloo, 2009). Dit zijn eisen waar een school aan moet voldoen, dit hangt af van de indeling door het Taalplan Frysk (Walsweer, 2018). Deze kerndoelen betreffen alle vier vaardigheden van taal, namelijk lezen, schrijven, spreken en luisteren. Aangezien de ... geen profiel toegewezen gekregen heeft van het Taalplan Frysk, zijn er verder geen eisen van bovenaf. De ... heeft geen profiel toegewezen gekregen, vanwege de fusie van de voormalig openbare en christelijke school in De resultaten van de lerarenenquête zijn leidend in dit onderzoek. De kerndoelen lezen, spreken en luisteren zijn voor deze school het belangrijkste. Het kerndoel schrijven is niet aan de orde. Uiteindelijk zal er ook aan dit kerndoel voldaan moeten worden (Walsweer, 2018). De kerndoelen zijn toegevoegd in bijlage 1.

3.3.2 Profielen op basis van kerndoelen

Alle scholen in de provincie Friesland hebben aangegeven wat zij aan Fries doen en wat het streven is, aan welke kerndoelen de school graag wil voldoen in de toekomst. De vaststelling hiervan leidt tot het Taalplan Frysk (Walsweer, 2018). Dit is een aanvraag voor wel of geen ontheffing voor Fries of onderdelen hiervan. Op basis van deze resultaten krijgt een school een profiel toegewezen. Dit profiel past bij de school en het streven is om elke vier jaar minder ontheffing nodig te hebben, zodat er uiteindelijk aan alle kerndoelen kan worden voldaan door alle scholen in Friesland in het jaar 2030 (Walsweer, 2018)

3.4. Cultureel erfgoed

Cultureel erfgoed wordt onderscheiden in materieel erfgoed zoals monumenten, archieven, museale voorwerpen, archeologische vondsten, landschappen en bibliotheken en immaterieel erfgoed zoals gewoontes en gebruiken, tradities, verhalen en rituelen (Onderwijsraad, 2006). Onderwijs in cultureel erfgoed gaat uit van materiële en immateriële sporen uit het verleden op het gebied van geschiedenis en cultuur. Deze sporen worden nu in onze samenleving als waardevol beschouwd en kunnen bijdragen aan kennis van en inzicht in historische ontwikkelingen en verschijnselen en aan een gevoel van verbondenheid met het verleden, mede met het oog op de toekomst (SLO, 2019).

3.4.1 Mogelijkheden

Aangezien het vak Fries geïntegreerd gaat worden met de wereldoriëntatievakken en er ook gekeken wordt naar de mogelijkheden voor excursies rondom ..., moet er aandacht besteedt worden aan het culturele erfgoed. In het monumentenregister van het cultureel erfgoed (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2019) staan twee gebouwen die in het dorp staan. Het betreft een kerk en een watermolen, bij deze documenten staat ook de gehele geschiedenis hiervan. Op basis van deze geschiedenis kan een lessenserie ontworpen worden met eventueel een excursie naar de kerk of de watermolen. Over de watermolen in ... bestaat een verhaal van bijna 600 jaar oud en gaat over de turfwinning in de 14^e eeuw. Dit zou een optie voor het vak Fries kunnen zijn (Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, 2019).

3.5 Attitudevorming

Attitudes worden omschreven als de neiging om positief of negatief te reageren op een object, persoon, instantie of gebeurtenis. Een attitude is niet direct waarneembaar, maar moet worden afgeleid uit waarneembare reacties of responsen die worden opgeroepen door het attitude-object (van der Pligt, 2013). Attitude bepaalt dus wat een persoon ergens van vindt, zonder misschien iets te zeggen. Attitude is meetbaar door middel van evaluatieve responsen, dus door middel van een gesprek, vragenlijst of een andere manier om te evalueren. Attitude kan ook gemeten worden door non-verbale uitingen, zoals glimlachen, gapen, gesloten of open houding, enzovoort (van der Pligt, 2013).

3.5.1 Tegenover de Friese taal

Kerndoel 17 van de Friese taal klinkt als volgt: De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf (Oosterloo, 2009) Dit kerndoel is één van de vereisten volgens het Taalplan Frysk, waaraan de basisscholen in Friesland voor 2030 aan moeten voldoen (Walsweer, 2018). Deze attitude zal gemeten kunnen worden door het observeren van leerlingen tijdens de uitvoering van het ontwerp en door middel van een gesprek of vragenlijst na het uitvoeren van het ontwerp, zoals hierboven beschreven (van der Pligt, 2013).

3.5.2 Tegenover Cultureel Erfgoed

Onderwijs in cultureel erfgoed gaat uit van ervaren en beleven. Leerlingen onderzoeken sporen uit het verleden in hun eigen omgeving. Ze gebruiken bij dat onderzoek hun zintuigen: zij zien, voelen, horen, ruiken en proeven de elementen die iets vertellen over het verleden. Ze denken na over het verleden en het culturele erfgoed en discussiëren erover met elkaar en met experts, zoals een historische verhalenverteller of een ervaringsdeskundige (Grever, 2014). Een dergelijke expert zou er voor kunnen zorgen dat de leerlingen een positieve attitude krijgen tegenover het cultureel erfgoed en het Fries (SLO, 2019).

4. Probleemstelling

Op basis van de probleemanalyse en het theoretisch kader, is er een probleemstelling gesteld. In dit hoofdstuk wordt beschreven wat het doel van het onderzoek is, wat de onderzoeksvraag is en de bijbehorende deelvragen. Er zal ook beschreven worden wat de verwachtingen zijn van het eindresultaat.

4.1 Doel onderzoek

De taal Fries inzetten in de klas op een andere manier dan de methodische wijze. Door middel van integratie met wereldoriëntatie en met behulp van cultureel erfgoed, zal de Friese taal ingezet worden in de klas. Door dit uit te voeren wordt er gewerkt aan alle gestelde kerndoelen (Oosterloo, 2009) en is er meer tijd in het weekschema voor Fries. Naast een methode, wordt er dus ook tijdens wereldoriëntatie gewerkt met de Friese taal. Het uiteindelijke doel is het enthousiasmeren en het op ideeën brengen van de leraren en leerlingen ten opzichte van het Fries en het culturele erfgoed, zodat er vaker op een soortgelijke manier gewerkt kan worden, om er voor te zorgen dat ook de ... in ... voor 2030 aan alle kerndoelen voor de Friese taal voldoet.

4.2 Onderzoeksvraag

De vraag waar het onderzoek op gebaseerd is, zal hieronder beschreven worden, daarnaast worden ook de deelvragen hier gesteld. De deelvragen komen voort uit de probleemanalyse en het theoretisch kader. De verwachtingen van het onderzoek staan ook beschreven in dit hoofdstuk.

4.2.1 Hoofdvraag

Wat is de mening van de leerkrachten van de ... over Fries geïntegreerd met wereldoriëntatie op basis van een lessenserie over cultureel erfgoed?

4.2.2 Deelvragen

1. Wat doet deze lessenserie met de attitude van de leerlingen tegenover het Fries?
2. Zijn de prestaties van de leerlingen beter geworden en wordt er daarmee voldaan aan de Friese kerndoelen?
3. Hebben de leerkrachten van de ... door dit ontwerp een andere kijk gekregen op het inzetten van de Friese taal in de klas en zal dit vaker ingezet worden?

4.2.3 Verwachtingen

De integratie met wereldoriëntatie en cultureel erfgoed zal voor de leerlingen en leraren een vernieuwing zijn, iets anders dan een methode en werken uit de boeken. Door een gastspreker uit te nodigen of een excursie te doen, zullen de leerlingen enthousiaster en meer betrokken zijn, dan bij een methodeles in de klas. Volgens Marzana & Pickering (2016) zijn de vier factoren van belang bij de betrokkenheid van de leerling (zie theoretisch kader). Door bij deze lessenserie opdrachten te ontwerpen die aansluiten bij de competenties van het vak Fries, zal de ... uiteindelijk voldoen aan de eisen van Taalplan Frysk (2014). De attitude van leerlingen tegenover het Fries en tegenover het Cultureel erfgoed zal veranderen, de leerlingen zullen meer respect krijgen voor het verleden en krijgen misschien meer gevoel voor het dorp waarin zij wonen. De leerlingen zullen merken dat de Friese taal erg belangrijk is voor de cultuur in de provincie en zien hierdoor het belang van de Friese lessen op school in.

5. Onderzoeksaanpak

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe het onderzoek uitgevoerd zal worden, de onderzoeksgroep wordt beschreven, wordt aangegeven op welke manier er data verzameld wordt. Er wordt in beeld gebracht wanneer er aan het onderzoek gewerkt wordt en wie daarbij betrokken zijn.

5.1. Onderzoeksgroep

Het onderzoek gaat plaatsvinden in groep 7 van basisschool de Er is voor deze groep gekozen, omdat de integratie van het Fries met cultureel erfgoed in mijn ogen het best aansluit bij de belevingswereld van de leerlingen van groep 7, aangezien ik deze leerlingen goed ken, vanwege de stage van afgelopen schooljaar. Deze groep bestaat uit 21 leerlingen, waarvan 11 meisjes en 10 jongens. De meeste leerlingen spreken Fries en zijn ook Friestalig opgevoed. Een enkele leerling spreekt de taal niet, maar kan het wel verstaan. De leerlingen zijn afkomstig van de voormalige openbare of christelijke school en zitten nu voor het tweede schooljaar bij elkaar in de klas.

5.2. Methode van dataverzameling

Voor het onderzoek in de praktijk worden de volgende onderzoeksinstrumenten gebruikt: de literatuurstudie, vooronderzoek m.b.v. enquête leraren het geven van een of meerdere lessenserie(s) en de vragenlijsten aan leraren en leerlingen om de onderzoeksvraag en de deelvragen te kunnen beantwoorden.

Door middel van een vooronderzoek met behulp van een enquête aan de leraren van de ...in is de basis gelegd om te kunnen starten met dit onderzoek. De mening van de leraren is meegenomen in de uiteindelijke onderzoeksvraag en er kan nu getest worden of het effectief is. De Lessenserie(s) Fries in de wereldoriëntatievakken zijn de ontwerpen die er gemaakt gaan worden. Deze lessenseries zijn gebaseerd op de literatuurstudie en vooronderzoek en zal uitgevoerd worden in het tweede kwartaal van 2020 in groep 7. Deze activiteiten zullen opgenomen worden in lesbeschrijvingsformulieren inclusief de ingevulde vragenlijsten van leraren en leerlingen, ook zal er op gereflecteerd worden en een conclusie getrokken worden en antwoord gegeven worden op de onderzoeksvraag. Per deelvraag is beschreven hoe er antwoord op gegeven gaat worden, op welke manier er geanalyseerd gaat worden en hoe de presentatie van de resultaten er uit gaat zien, dit staat in tabel 3 en tabel 4.

Tabel 3: Hoofdvraag

Hoofdvraag	Antwoord	Analyse	Presentatie
Wat is de mening van de leerkrachten van de ... over Fries geïntegreerd met wereldoriëntatie op basis van een lessenserie over cultureel erfgoed?	Door middel van het ontwerpen en uitvoeren van een lessenserie en de deelvragen te beantwoorden door middel van een interview met vragenlijst voor de betrokken docenten	Per deelvraag kan er een conclusie getrokken worden, wat vervolgens onder elkaar gezet kan worden om de hoofdvraag te beantwoorden	Resultaten worden verwerkt door de ingevulde vragenlijsten/afgenomen enquêtes (bijlage). De conclusie(s) worden in het verslag beschreven in een staafdiagram

Tabel 4: Deelvragen

Deelvragen	Antwoord	Analyse	Presentatie
Hebben de leerkrachten van de ... door dit ontwerp een andere kijk gekregen op het inzetten van de Friese taal in de klas en zal dit vaker ingezet worden?	Door middel van een interview/vragenlijst	Bevindingen leerkrachten opschrijven en letterlijk opnemen in onderzoek	In verslagvorm verwerken en de ingevulde vragenlijst in de bijlage te zetten
Wat doet deze lessenserie met de attitude van de leerlingen tegenover het Fries?	Observeren en evalueren door middel van vragenlijst	Per vraag alle antwoorden in een verslag zetten	In verslagvorm verwerken en de kahoot per vraag in een cirkeldiagram
Zijn de prestaties van de leerlingen beter geworden en wordt daarmee voldaan aan de Friese kerndoelen?	Door middel van een nul-meting en een na-meting (toets) en door de kerndoelen in te zetten tijdens de lessenserie	Per kerndoel aangeven of er op deze manier aan voldaan wordt en de beide metingen naast elkaar leggen	In een staafdiagram kunnen de metingen worden vergeleken. De kerndoelen in een tabelvorm

5.3. Tijdpad

Doel	Inlevermoment	Datum
Onderzoeksopzet afronden en inleveren	Voor 1 mei klaar	Doel gesteld op 6-2-2020
Lessenserie ontwerpen	Voor 1 juni klaar	Doel gesteld op 7-2-2020
Lessenserie uitvoeren	Voor 1 juli klaar	Doel gesteld op 7-2-2020
Hoofd- en deelvragen beantwoorden	Voor 1 juli klaar	Doel gesteld op 7-2-2020
Scriptie verdedigen en volledig afronden	Voor 1 juli klaar	Doel gesteld op 7-2-2020

6. Resultaten

In dit hoofdstuk zal aangegeven worden hoe de uitvoering verlopen is en of er afgeweken is van het originele plan van aanpak. De resultaten worden geanalyseerd en uiteindelijk zullen de resultaten van de uitvoering verwerkt worden zoals eerder beschreven in hoofdstuk 5.

6.1. Verschil tussen aanpak en uitvoering

Het onderzoek is van start gegaan rond september 2019 en het plan van aanpak stond na een aantal maanden al op papier, echter vlak voordat het ontwerp ontworpen was, brak het coronavirus uit. Dit heeft ervoor gezorgd dat er een aantal dingen veranderd zijn in het onderzoek en het ontwerp en zal het moeilijker zijn om de onderzoeksvraag en de deelvragen volledig te kunnen beantwoorden. Door het coronavirus was het niet mogelijk om aanwezig te zijn op de ... tijdens het uitvoeren van het ontwerp. De uitvoering is nu in overleg met de directie van de ..., Nhlstenden en de student gedaan door de leraren van groep 7 van de Door het coronavirus was het niet mogelijk om een gastspreker uit te nodigen in de klas en mochten er ook geen excursies plaatsvinden. Dit heeft ervoor gezorgd dat het ontwerp alleen in de klas heeft plaatsgevonden en daardoor minder uitgebreid was dan voorheen verwacht.

6.2. Analyse van de vragenlijst

In bijlage 3 staan de vragen die gesteld zijn aan de leraren na het uitvoeren van het ontwerp. In dit deel van hoofdstuk 6 zullen de resultaten hiervan geanalyseerd worden. Zoals eerder genoemd in hoofdstuk 5, zal dit in verslagvorm beschreven worden. Door middel van deze resultaten kan er antwoord gegeven worden op alle deelvragen, waardoor er automatisch ook antwoord gegeven kan worden op de onderzoeksvraag. Per deelvraag zijn er een aantal vragen aan de leraren gesteld om een duidelijk beeld te krijgen van de mening van leraren, maar ook de reactie van de leerlingen. Voor meer informatie, wordt u verwezen naar de bijlagen.

Deelvraag 1: Wat doet deze lessenserie met de attitude van leerlingen tegenover het Fries?

Beide leraren geven hier aan dat de leerlingen moeite hadden met het lezen van de Friese teksten (bijlage 4) en ook het schrijven in het Fries. De leraren geven aan dat ze de leerlingen de vrijheid hebben gegeven om het in het Nederlands of in het Fries te schrijven. Hiermee wordt ook verwezen naar de checklist van werken met CLIL (Jongsma, 2019). De leraren geven wel aan dat de leerlingen actiever zijn tijdens dit ontwerp, omdat op deze manier met de Friese taal bezig zijn als leuk wordt ervaren door de leerlingen. De leraren hebben dit opgemerkt tijdens de lesactiviteit, door middel van vragen stellen en het observeren van non-verbale uitingen van de leerlingen, zoals beschreven in het theoretisch kader (van der Pligt, 2013).

Deelvraag 2: Zijn de prestaties van de leerlingen beter geworden en wordt hiermee voldaan aan de Friese kerndoelen?

Beide leraren geven aan dat de leerlingen met alle gebieden van de Friese taal bezig zijn geweest tijdens het uitvoeren van het ontwerp en dus ook met alle kerndoelen. Echter geven ze aan dat de leerlingen al snel tijdens de activiteit terugvielen in hun moedertaal Nederlands. Tenslotte geven de leraren aan dat de leerlingen vaker andere vakken in het Fries willen in de klas, want er is plezier, leerlingen kunnen eigen taal spreken en ze missen volgens de leraren van groep 7 geen belangrijke informatie.

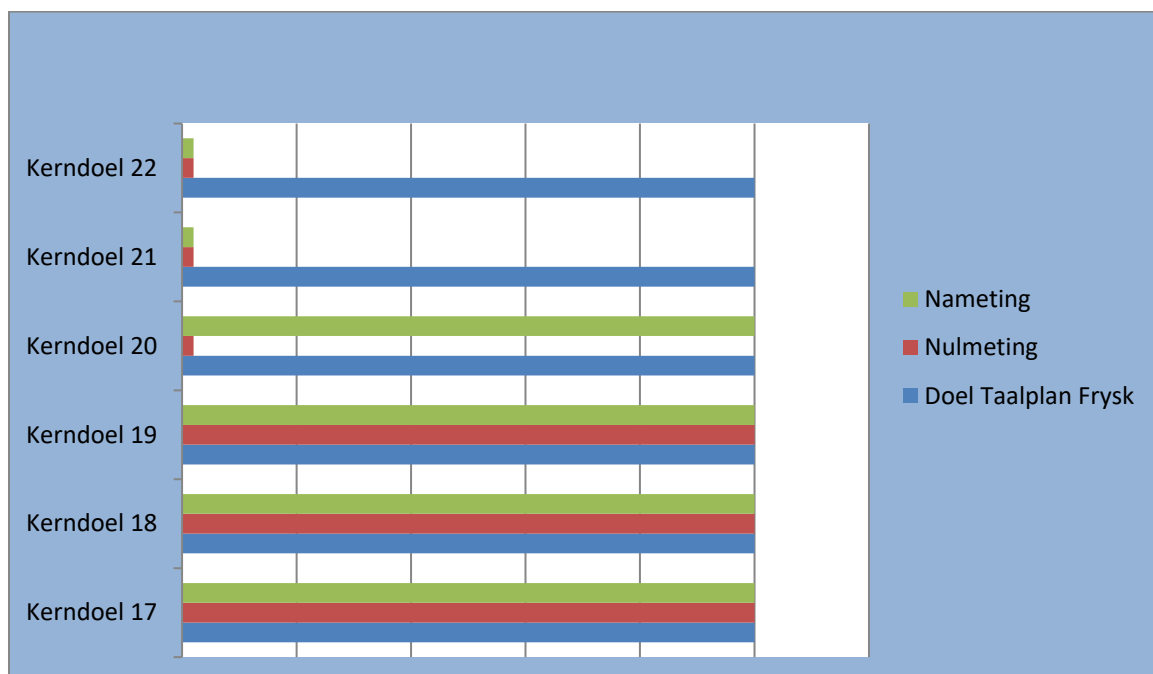
Deelvraag 3: Hebben de leerkrachten van de ... door dit ontwerp een andere kijk gekregen op het inzetten van de Friese taal in de klas en zal dit vaker ingezet worden?

Er wordt aangegeven dat het van belang is dat cultureel erfgoed uit en rondom ... aandacht krijgt in de klas. Het werd als fijn ervaren dat dit buiten de reguliere Friese les gedaan kon worden. Beide leraren geven aan om vaker op een soortgelijke manier te werk te willen gaan, als er materiaal voor aanwezig is. De leraren vinden het leuk en de leerlingen geven zelf aan dat het ook voor herhaling vatbaar is. Toch zouden de leraren een aantal dingen graag anders zien. Zo geven ze aan dat de leerlingen nu iets te ver van het onderwerp cultureel erfgoed af stonden en daardoor niet een eigen mening konden vormen om dit te gebruiken in het debat.

6.3. Analyse van de checklist Friese kerndoelen

De leraren werden gevraagd om deze checklist (zie bijlage 4) in te vullen vóór het uitvoeren van het ontwerp en na de tijd, om zo te kunnen controleren of er op deze manier aan de kerndoelen werd voldaan. Nu is er alleen een checklist na het ontwerp binnengekomen en is het lastig om antwoord te geven op de derde deelvraag. Daarom wordt de checklist van de Friese kerndoelen (Oosterloo, 2009) uit het vooronderzoek (enquête) aangehouden als nulmeting, omdat de leraren daar ook al aangaven

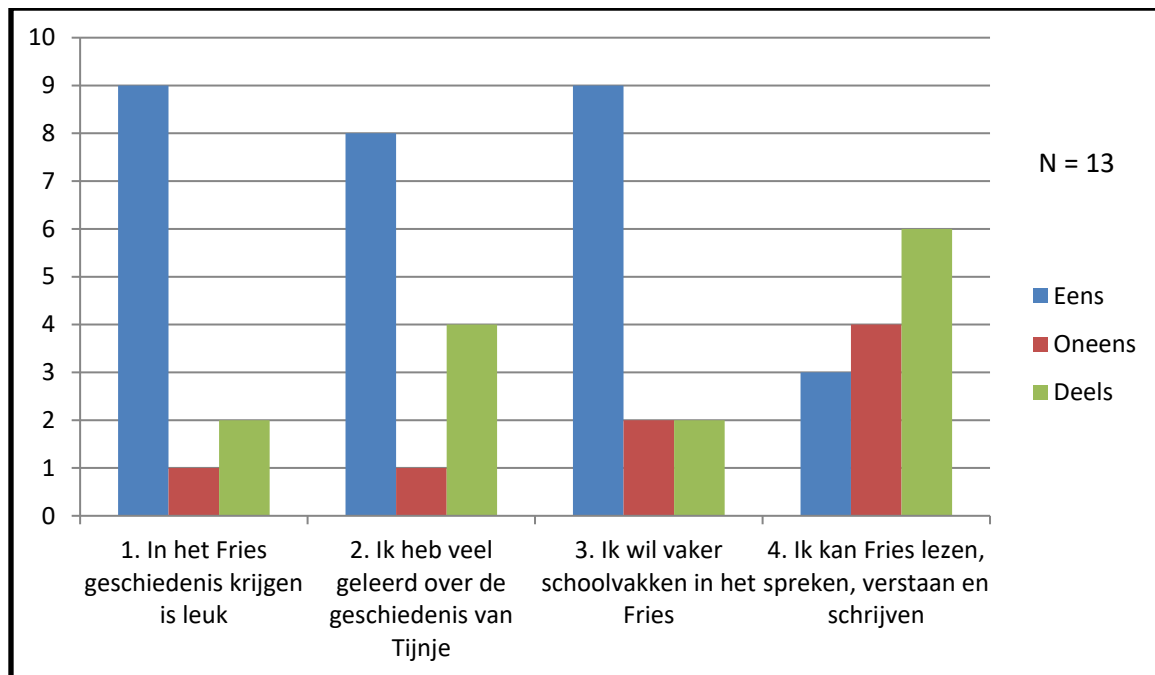
In figuur 1 zijn de Friese kerndoelen weergegeven (Oosterloo, 2009). Per kerndoel zijn drie staven aanwezig. Blauw staat voor het uiteindelijke doel namens het Taalplan Frysk in 2030 (Walsweer, 2018), Rood staat voor de nulmeting tijdens het vooronderzoek (Opstekker, 2019) en groen staat voor de meting na het uitvoeren van het ontwerp. Het valt op dat er na het ontwerp wel voldaan wordt aan de kerndoelen 17 – 20, waar voorheen alleen aan 17-19 werd voldaan. Maar uit de diagram is ook af te lezen dat er aan de kerndoelen 21 en 22 nog niet voldaan wordt. De volledige uitleg van deze kerndoelen staan beschreven in bijlage 1, de checklist is te vinden in bijlage 4.

Figuur 1: Overzicht Friese kerndoelen van basisschool de ... in ...

6.4. Analyse vragenlijst leerlingen

De leerlingen hebben via kahoot.com een vragenlijst ingevuld over de lesactiviteiten. Deze vragen zijn ingevuld via de chromebooks op school. Dit is gedaan in groepen, vandaar dat het aantal leerlingen op dertien uit komt. Dit komt niet overeen met het aantal leerlingen in de groep, maar is dus wel door alle leerlingen ingevuld. De antwoorden op deze vragen worden hieronder weergegeven in figuur 2. Het is duidelijk zichtbaar dat de leerlingen over het algemeen enthousiast zijn om op een andere manier met Fries bezig te zijn, door middel van vakintegratie, met behulp van de didactiek CLIL (Yramain, 2017). De leerlingen geven bij de laatste vraag wel aan dat niet alle vaardigheden van de Friese taal behaald zijn. In het volgende hoofdstuk zullen de conclusies getrokken worden en kan ook de onderzoeksvraag beantwoord worden.

figuur 2: Resultaten Kahoot

7. Conclusies, aanbevelingen en discussie

In dit hoofdstuk zal er worden teruggeblikt op de onderzoeksvraag en kan er een antwoord komen door middel van de resultaten van de deelvragen. Op basis van deze resultaten zal er een conclusie getrokken kunnen worden. Daarnaast zal er teruggekeken worden op de verwachtingen van de student en het uiteindelijke resultaat en zal de verbinding daarmee worden gelegd. Op basis van de conclusie kan er een aanbeveling en discussie geschreven worden.

7.1. Conclusie

De onderzoeksvraag luidde als volgt: Wat is de mening van de leerkrachten van de ... over Fries geïntegreerd met wereldoriëntatie op basis van een lessenserie over cultureel erfgoed? Het antwoord op deze vraag staat beschreven in hoofdstuk 6.2. De leerkrachten geven aan dat het een mooie manier is om met de Friese taal te werken en dat het goed is om naast de methode ook te integreren met bijvoorbeeld wereldoriëntatie. Al met al zijn de leerkrachten positief over het ontwerp en zouden ze het vaker in willen zetten, maar wel met enige aanpassingen. Er werd aangegeven dat de onderwerpen iets te ver van de leerlingen stonden, waardoor de interesse soms ver te zoeken was, dit zouden de leerkrachten graag anders zien. Er werd ook aangegeven dat de kerndoelen waarin het schrijven in het Fries aan de orde komt, eigenlijk nog te lastig is. Dit zou op een langzame manier gebracht moeten worden. De leraren vinden het werken met de didactiek CLIL fijn en hebben zich gehouden aan de checklist (bijlage 7). In verband met het coronavirus ziet het ontwerp er anders uit dan verwacht en zijn de reacties van de leerkrachten ook anders. Het ontwerp heeft plaatsgevonden in de klas, zonder excursies en/of gastsprekers. Dit heeft er mede voor gezorgd dat de leerkrachten en leerlingen minder enthousiast waren over de inhoud. De vorm van integreren beviel zeer goed en dat was ook de doelstelling, om de leerkrachten een ander beeld te geven over het inzetten van de Friese taal in de klas.

7.2. Verwachtingen

In hoofdstuk 4.2.3 zijn de verwachtingen van de student beschreven. Daarin staat dat de leerlingen en leerkrachten een nieuw beeld krijgen van het inzetten van de Friese taal, daar is inderdaad aan voldaan. Ook werd er aangegeven dat er door middel van een gastspreker en/of een excursie, de betrokkenheid en enthousiasme van de leerlingen omhoog zou gaan. Dit is in verband met het coronavirus helaas niet gelukt, want er mochten geen mensen aanwezig zijn in het schoolgebouw die er niet werkzaam waren, excursies waren ook niet toegestaan met grote groepen. Dat is ook de reden dat er niet altijd een hoge betrokkenheid was. Tenslotte was de verwachting dat er mede door dit ontwerp voldaan kon worden aan alle Friese kerndoelen (bijlage 1). Alle kerndoelen waren deel van het ontwerp en zouden allemaal aan de orde komen. De leerkrachten die het ontwerp hebben uitgevoerd, hebben er echter voor gekozen om een aantal dingen niet te doen. Hier is voor gekozen omdat het volgens de leerkrachten nog niet haalbaar was voor de leerlingen. Daarom is er ook niet aan alle kerndoelen voldaan, maar als deze groep door zou gaan met het uitvoeren van soortgelijke lessenseries en daarbij ook nog de Friese methode geeft, zou er uiteindelijk wel aan alle kerndoelen voldaan worden.

7.3. Aanbevelingen

Het ontwerp is aangepast in verband met het coronavirus en dit zorgt ervoor dat een aantal aspecten niet goed belicht is. Daarom zou het een goed idee zijn om dit ontwerp later nogmaals uit te voeren met de excursie(s) en de gastspreker(s) om zo de betrokkenheid van de leerlingen omhoog te halen

en ervoor te zorgen dat de leerlingen dichterbij het onderwerp staan. Ook zal er beter gekeken moeten worden naar het uitvoeren van de kerndoelen 19,21 & 22, aangezien er tijdens dit ontwerp niet geheel aan deze kerndoelen voldaan werd. Als er een mogelijkheid is om het ontwerp opnieuw te testen, zonder corona-maatregelen, zal er naar alle waarschijnlijkheid wel voldaan worden aan alle Friese kerndoelen en wordt er daarmee ook voldaan aan de eis van Taalplan Frysk. Door het ontwerp uit te laten voeren door de student die het ontwerp ook gemaakt heeft, zullen de antwoorden ook een stuk duidelijker worden. De leerkrachten gaven zelf ook al aan dat het onderwerp nu te ver van de leerlingen af staat. Bij een volgende mogelijkheid is het wel de bedoeling dat er gewerkt wordt met CLIL, omdat de leerkrachten, leerlingen en student aangeven dat het een fijne didactiek is, waarin de leerlingen inhoudsdoelen en taaldoelen hebben en onbewust bezig zijn met een andere taal.

7.4. Discussie

Het onderzoek liep anders dan verwacht, waardoor er een andere uitkomst was. Ook kwamen de verwachtingen niet geheel overeen met de uiteindelijke conclusie. Er zit een groot verschil tussen de eerste vijf hoofdstukken en het ontwerp samen met de resultaten. Mede door het coronavirus is het onderzoek veranderd. Plotseling mochten studenten niet naar stagescholen toe, waardoor het uitvoeren van het ontwerp in handen kwam van de leerkrachten van de Deze leerkrachten waren niet actief bezig met dit onderzoek en wisten ook niet precies hoe het in werking ging. Dit heeft ervoor gezorgd dat de resultaten niet naar verwachting waren en dat het ontwerp niet geheel uitgevoerd is zoals verwacht. Dan kan er afgevraagd worden of de resultaten wel betrouwbaar zijn met alleen een ingevulde vragenlijst en een respons van de leerlingen. Met deze resultaten kan er een conclusie getrokken worden, maar ontbreken er een aantal onderdelen. Dit zorgt ervoor dat de onderzoeksvraag en de deelvragen een minder sterke onderbouwing krijgen vanuit de praktijk. Er was bijvoorbeeld ook gevraagd naar foto's en gemaakt werk van de leerlingen, maar dit is in verband met deze hectische en drukke periode niet aan de orde. Daarom is het ook lastig om een goed onderbouwd antwoord te geven op de onderzoeksvraag. De basis is er, maar de uitvoering verliep niet naar wens. Om een vertrouwd antwoord en conclusie te kunnen trekken, zal er waarschijnlijk een vervolg moeten komen.

8. Samenvatting

In het laatste hoofdstuk van het onderzoek wordt er teruggekeken op het geheel. Er zal van elk hoofdstuk een stukje worden beschreven om een duidelijk beeld te schetsen van de werkwijze en de onderzoekscyclus van de student.

Er werd opdracht gegeven om vanuit de minor meertaligheid in internationaal perspectief in overleg te gaan met een basisschool om een praktijkprobleem te zoeken voor een literatuuronderzoek. Al snel bleek dat er op de ... in ... geen Friese methode was, vanwege de fusie van een jaar daarvoor. In overleg met de basisschool is er een vooronderzoek gestart waar alle leerkrachten van deze school een enquête ingevuld hebben waar ze aangaven waar de school aan moest voldoen en op welke manier er het best Fries gegeven kon worden. Uit deze enquête bleek dat integratie met wereldoriëntatie het meest gekozen idee was. Op basis van de resultaten van dit vooronderzoek is er een theoretisch kader samengesteld. Dit hoofdstuk bevat veel informatie op het gebied van didactiek, methodiek, cultureel erfgoed en attitude. Deze aspecten leken het meest relevant om een antwoord te zoeken voor dit praktijkprobleem.

Na verloop van tijd bleek dat het onderzoek te groot was om een gehele nieuwe methode voor de school te vinden. In overleg met de directrice en met de scriptiebegeleider is er gekozen voor één groep en één lessenserie als ontwerp, om naast de Friese methode in te zetten. Op basis van het vooronderzoek en theoretisch kader is er gekozen om te werken met content language integrated learning (CLIL) en cultureel erfgoed, met als doel om aan alle Friese kerndoelen te voldoen en daarmee ook aan de eis van Taalplan Frysk. Met behulp van de scriptiebegeleider en medestudenten is er een onderzoeksvraag geformuleerd waar een breed, maar duidelijk antwoord uit kan voortvloeien, namelijk: Wat is de mening van de leerkrachten van de ... over Fries geïntegreerd met wereldoriëntatie op basis van een lessenserie over cultureel erfgoed?

De onderzoeksaanpak was al door de feedbackrondes heen, toen het coronavirus uitbrak. Dit heeft ervoor gezorgd dat alles anders werd. Het ontwerp dat gemaakt zou worden, mocht niet door de student worden uitgevoerd en de eerder beschreven excursie(s) en gastspreker(s) konden ook niet doorgaan. Dit heeft voor andere antwoorden gezorgd en dus ook een andere conclusie waar niet een geheel betrouwbaar antwoord uitgekomen is. Wel is het duidelijk geworden dat de leerkrachten het een goede manier van werken vinden om taal te integreren met wereldoriëntatie en cultureel erfgoed en is het werken met CLIL een succes. Als aanbeveling werd ook aangegeven dat het een goed idee is om na de corona-crisis alsnog het ontwerp uit te voeren zoals gepland in de onderzoeksaanpak, om zo alsnog een betrouwbare, onderbouwde conclusie te trekken.

Bibliografie

- Afûk. (2013). *Opgeroepen op februari 10, 2020, van 11en30.nu*: <http://www.11en30.nu/>
- Afûk. (sd). *leare en underwiis, basisonderwiis*. Opgeroepen op november 13, 2019, van Afûk.nl: <https://afuk.frl/nl/leare-en-underwiis/basisonderwiis/>
- Cedin. (sd). *Cedinonderwiis*. Opgeroepen op november 13, 2019, van Cedin.nl: <https://www.cedinonderwiis.nl/>
- Cedin. (2013). *Taalsintrum Frysk*. Opgeroepen op februari 10, 2020, van studiof: <http://www.studiof.nl/>
- Cedin, Afûk, Keunstwurk en Omrop Fryslân. (2020). Opgeroepen op februari 10, 2020, van sjongfestival: <https://www.sjongfestival.frl/>
- de Jager, H. (2019). *talen en vakken*. Opgeroepen op november 13, 2019, van Inspirerendmeertaligonderwiis.nl: <https://www.inspirerendmeertaligonderwiis.nl/>
- Grever, M. B. (2014). *Cultureel Erfgoed, onderwijs en historisch besef, Verlangen naar tastbaar verleden*. Hilversum: Uitgeverij Verloren.
- Intense-uvatalen. (2019). *Uvatalen-intense.nl*. Opgeroepen op november 22, 2019, van About full immersion: <https://www.uvatalen-intense.nl/nl/about-full-immersion/>
- Jongsma, S. G. (2019). *Meer taal in vakken*. Leeuwarden.
- Laughlin. (2004). *Total Immersion*. New York: Simon & Schuster.
- Lectoraat Frysk en meartaligens. (2018). *Rispje en siedzje*. Leeuwarden: Reitze Jonkman en Alex Riemersma.
- Lewis, J. B. (2012). Translanguaging: origins and development from school to street and beyond. *Educational Research and Evaluation* , 641-654.
- Omrop Fryslân. (2013). *Skik*. Opgeroepen op februari 10, 2020, van skoaltv.nl: <https://skoaltv.omropfryslan.nl/programma/skik>
- Omrop Fryslân. (2020). *Tsjek*. Opgeroepen op februari 10, 2020, van Skoaltv.nl: <https://skoaltv.omropfryslan.nl/programma/tsjek>
- Onderwijsraad. (2006). *Onderwijs in cultuur*. Den Haag: Onderwijsraad.
- Oosterloo, A. (2009). *Kerdoelen Friese taal*. Opgeroepen op februari 10, 2020, van Tule.slo: <http://tule.slo.nl/FrieseTaal/F-KDFrieseTaal.html>
- ..., I. (2019, september). vooronderzoek Fries. (D. Jongsma, Interviewer)
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. (2019). *Cultureel erfgoed* Opgeroepen op februari 12, 2020, van Monumentenregister: https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumentenregister?f%5B0%5D=field_plaats%3A4448

SLO. (2019, december 2019). *leerplankader kunstzinnige orientatie*. Opgeroepen op februari 12, 2020, van SLO.nl: <https://slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/kunst-cultuur/leerplankader-kunstzinnige-orientatie/lexicon/cultureel-erfgoed/>

van der Pligt, B. (2013). *Survey-onderzoek: De meting van attitudes en gedrag*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.

Walsweer, V. (2018). *Taalplan Frysk: It is mei sizzen net te dwaan*. Leeuwarden: lectoraat Taalgebruik en Leren.

Williams, C. (1994). *An evaluation of teaching and learning methods in the context of bilingual secondary education*.

Yramain. (2017, oktober 21). *Clil method David Marsh*. Opgeroepen op november 22, 2019, van Slideshare.net: <https://www.slideshare.net/IvanaYramain/clil-method-david-marsh>

Bijlage 1: Kerndoelen Fries

Kerndoelen Friese taal	Uitleg kerndoelen Friese taal
Kerdoel 17	De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf en anderen.
Kerdoel 18	De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken Fries. Het gaat om teksten die informatie geven, plezier verschaffen, meningen of aanwijzingen bevatten over voor hen bekende onderwerpen
Kerdoel 19	De leerlingen leren zich naar inhoud en vorm in het Fries uit te drukken in situaties uit hun dagelijks leven waarin zij informatie vragen of geven over een onderwerp waarmee zij vertrouwd zijn.
Kerdoel 20	De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).
Kerdoel 21	De leerlingen leren eenvoudige teksten in het Fries te schrijven over alledaagse onderwerpen met het doel met anderen over die onderwerpen te communiceren.
Kerdoel 22	De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden

Bron: (Oosterloo, 2009)

Bijlage 2: Logboek

Wanneer	Waar	Wie	Onderwerp	Leerwinst
9-9-2019	...	Directie ...	Onderwerp onderzoek	Methode Fries ontbreekt, onderzoek naar aanbod Fries
12-9-2019	Leeuwarden	Lectoraat Meertaligheid & geletterdheid	Mogelijkheden voor dit onderzoek	Verschillende bronnen ontvangen voor het theoretisch kader en hulp aangeboden gekregen voor uitvoering onderzoek
17-9-2019	...	Directie ...	Probleemanalyse en inleiding	Probleemanalyse moet gedetailleerder beschreven worden en taalgebruik zal anders moeten
4-10-2019	Leeuwarden	Scriptiebegeleider en medestudenten	Probleemanalyse, inleiding en theoretisch kader	Inleiding wordt als laatst geschreven, probleemanalyse is goed, meer bronnen zoeken voor theoretisch kader
11-10-2019	Leeuwarden	Scriptiebegeleider en medestudenten	Theoretisch kader	Het moet een samenhangend geheel worden, uitleg per bron waarom het in het onderzoek wordt opgenomen
15-10-2019	...	Directie de ...	Veranderen van onderwerp	In plaats van een methode zoeken, wordt het ontwerp een lessenserie met vakintegratie, theoretisch kader aanvullen
14-11-2019	Leeuwarden	Scriptiebegeleider	Hoofdstuk 4 en bronnen	Bronnen volgens APA toevoegen, opbouw hoofdstuk 4 & 5 op logische manier aanpassen
5-1-2020	Leeuwarden	Medestudenten	Feedbackronde	Taalfouten verbeteren, volgorde in theoretisch kader

				veranderen, samenhangend geheel van maken
9-1-2020	Leeuwarden	Scriptiebegeleider en medestudenten	Bronvermelding en titels kopjes	Voorletters verwijderen in bronvermelding, een aantal kopjes aanpassen en samenvoegen
16-3-2020	...	Scriptiebegeleider	Feedbackronde	Onderzoeksvraag aanpassen en deelvragen schrappen/wijzigen, enkele onderdelen in andere hoofdstukken plaatsen
2-4-2020	...	Scriptiebegeleider en medestudenten	Onderzoeksvraag en tabellen	Onderzoeksvraag aanpassen en tabellen altijd met ondertitel vermelden
16-4-2020	...	Scriptiebegeleider en medestudenten	Voortgang	Logboek in een tabel maken in bijlage
28-5-2020	...	Stageschool	Ontwerp	Ontwerp verzonden en afspraken gemaakt, geleerd om te delegeren
20-6-2020	...	Stageschool	Ontwerp	Feedback op ontwerp en ingevulde vragenlijsten ontvangen, verder met conclusie en resultaten
25-6-2020	...	Docent en medestudenten	Afronden en verdedigen scriptie	Vormgeving presentatie verdediging en invullen van hoofdstuk 6,7,8
1-7-2020	...	Docent, scriptiebegeleider en medestudenten	Scriptie verdedigen en inleveren	Geleerd om te verdedigen en met kritische vragen om te gaan, om te reflecteren

Bijlage 3: Ingevulde vragenlijst leraren

Beantwoording deelvragen onderzoek

Hebben de leerkrachten van de Opstekker door dit ontwerp een andere kijk gekregen op het inzetten van de Friese taal in de klas en zal dit vaker ingezet worden?

1. Heeft u door middel van dit ontwerp een andere kijk gekregen op het inzetten van de Friese taal in de klas? Kunt u dit toelichten?

Cultureel erfgoed uit de Tynje is goed om bespreekbaar te maken, naast een reguliere Friese les

2. Zou u vaker op een soortgelijke manier willen werken aan de Friese taal? Kunt u dit toelichten?

Ja, dat zeker wel. De kinderen vinden het leuk om een keer iets anders te doen.

3. Wat zou u graag anders willen zien?

Het onderwerp staat te ver van de leerlingen af, hierdoor is de interesse niet erg hoog.
Debatteren over dit onderwerp is lastig. Ze kunnen zich niet een specifieke mening hierover vormen.
Lln. missen meer informatie

Wat doet deze lessenserie met de attitude van de leerlingen tegenover het Fries?

4. Wat heeft u tijdens de lesactiviteit kunnen waarnemen op het gebied van houding, betrokkenheid en enthousiasme (non-verbaal) tegenover de Friese taal?

Ze vonden het lezen van de tekst erg lastig en het schrijven van de argumenten in het Fries.
Dit doen we vrijwel nooit, dus hoefde nu ook niet van mij.

5. Wat heeft u na de lesactiviteit, tijdens de evaluatie kunnen waarnemen op het gebied van attitude tegenover de Friese taal? Kunt u een aantal voorbeelden noemen?

Op deze manier Fries 'volgen' vinden ze erg leuk en willen zijn daardoor actiever

Zijn de prestaties van de leerlingen beter geworden en wordt daarmee voldaan aan de Friese kerndoelen?

6. Ziet u verschillen in het behalen van de Friese kerndoelen vóór het ontwerp en na het ontwerp? Conclusie?

Een aantal lln. probeerden nu meer in het Fries te praten, maar vervallen 'snel' in het automatisme van het Nederlands gebruiken in de klas.

De lln. willen wel vaker vakken in het Fries, ze begrijpen het wel en missen geen belangrijke informatie.

7. Heeft u opmerkingen over dit ontwerp?

Naam: Annegonda v.d. Heide-Tillema

Datum: 22-06-2020

Handtekening:

Bijlage 4: Ingevulde Checklist Friese kerndoelen

Kerndoelen Friese taal	Uitleg kerndoelen Friese taal	Behaald	Niet Behaald
Kerndoel 17	De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf en anderen.	X	
Kerndoel 18	De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken Fries. Het gaat om teksten die informatie geven, plezier verschaffen, meningen of aanwijzingen bevatten over voor hen bekende onderwerpen	X	
Kerndoel 19	De leerlingen leren zich naar inhoud en vorm in het Fries uit te drukken in situaties uit hun dagelijks leven waarin zij informatie vragen of geven over een onderwerp waarmee zij vertrouwd zijn.		X
Kerndoel 20	De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).	X	
Kerndoel 21	De leerlingen leren eenvoudige teksten in het Fries te schrijven over alledaagse onderwerpen met het doel met anderen over die onderwerpen te communiceren.		X
Kerndoel 22	De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden		X

Bijlage 5: Het ontwerp

Lesbeschrijvingsformulier

Stageschool: De Opstekker	Student: <i>[Handwritten: J. J. J. J.]</i>	Module: 4.4
<i>[Handwritten: Groep 7]</i>		Aantal kinderen: 21
Korte omschrijving van de activiteit: Wereldoriëntatieles over cultureel erfgoed in Tijnje in het Fries m.b.v. CLIL	Vakgebied: Fries en wereldoriëntatie	Datum: 2-6-2020

Betekenis	Beginsituatie	Doel
<i>De aan te bieden activiteiten hebben naar mijn idee de volgende betekenis voor kinderen.</i>	<i>Beschrijf zo nauwkeurig mogelijk wat de kinderen al weten en kunnen. Leg hierbij de relatie met je lesdoel. Haadpleeg je mentor.</i>	<i>Geef concreet aan wat de kinderen aan het eind van de les moeten beheersen.</i>
Betekenis: De leerlingen zijn bezig met de geschiedenis van Tijnje, het dorp waar ze wonen. Het is van belang dat de leerlingen weten hoe Tijnje is ontstaan en wat er in het verleden is gebeurd. De leerlingen zijn bewust bezig met verschillende vaardigheden op het gebied van de Friese taal, ze leren meer over de Friese cultuur, taal en historie.		
Beginsituatie: De meeste leerlingen van groep 7 zijn Friestalig. Groep 7 is wekelijks met de Friese taal bezig, zoals het op de weekplanning staat. De leerlingen hebben niet eerder wereldoriëntatie gekoppeld aan de Friese taal gekregen. Waarschijnlijk weten een aantal leerlingen al een aantal feiten over de watermolen en/of de gereformeerde kerk.		
Inhoudsdoelen: Aan het eind van deze lesactiviteit(en) hebben alle leerlingen minimaal 1 argument gegeven waarom de watermolen/gereformeerde kerk op de culturele erfgoedlijst moet blijven staan en zijn de leerlingen zich bewust dat deze gebouwen een belangrijke functie hebben/hadden voor het dorp Tijnje. De leerlingen hebben een positieve attitude ontwikkeld op het gebied van de Friese cultuur en cultureel erfgoed. De leerlingen voldoen aan <u>kerndoel 48</u> (oriëntatie op jezelf en de wereld): Kinderen leren over de maatregelen die in Nederland genomen worden/werden om bewoning van door water bedreigde gebieden mogelijk te maken.		
Taaldoele: De leerlingen zijn bewust bezig met de verschillende vaardigheden van de Friese taal (schrijven, luisteren, spreken & schrijven). Aan het eind van deze lesactiviteit(en) voldoen de leerlingen aan de <u>Friese kerndoelen 12-22</u> . De leerlingen hebben met name een positieve attitude ontwikkeld op het gebied van de Friese taal door middel van taaldidactiek CLIL.		
Aandachtspunten: De leraar spreekt gedurende de lesactiviteit Fries en zorgt ervoor dat dit ook de voertaal is vanuit de leerlingen (CLIL). Tijdens en na de lesactiviteit observeert de leraar op het gebied van attitudevorming tegenover de Friese taal (zie bijlage).		
Gebruikte bronnen: (boeken, naslagwerken, methoden) Cedin, (2013). Taalsintrum Frysk. Opgeroepen op februari 10, 2020, van studiof: http://www.studiof.nl/ de Jager, H. (2019). <i>Talen en vakken</i> . Opgeroepen op november 13, 2019, van inspirerendmeertaligonderwijs.nl : https://www.inspirerendmeertaligonderwijs.nl/ Grever, H. B. (2014). <i>Cultureel Erfgoed, onderwijs en historisch besef. Verlangen naar tastbaar verleden</i> . Hilversum: Uitgeverij Verloren. Jongema, S. G. (2019). <i>Meer taal in vakken</i> . Leeuwarden. Onderwijsraad. (2006). <i>Onderwijs in cultuur</i> . Den Haag: Onderwijsraad. Oosterloo, A. (2009). <i>Kerndoelen Friese taal</i> . Opgeroepen op februari 10, 2020, van Tule.slo.nl : http://tule.slo.nl/FrieseTaal/F-KDFrieseTaal.html Opstekker, I. (2019, september). <i>vooronderzoek Fries</i> . (D. Jongema, interviewer) Rijksoverheid voor het Cultureel Erfgoed. (2019). <i>Cultureel erfgoed Tijnje</i> . Opgeroepen op februari 12,		

2020, van Monumentenregister:
https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/monumentenregister?M%5B0%5D=field_plaats%3A4448
 van der Pijl, B. (2013). *Survey-onderzoek: De meting van attitudes en gedrag*. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers.
 Wolsweer, V. (2018). *Taalplan Frysk: It is mei' sizzen net te dwaan*. Leeuwarden: lectoraat Taalgebruik en Lerén.
 Yramain. (2017, oktober 21). *CLIL method David Marsh*. Opgeroepen op november 22, 2019, van Sldeshare.net: <https://www.sldeshare.net/IvanaYramain/clil-method-david-marsh>

Ontwerp			
Tijd	Lesopzet	Didactische werkvormen en leerling- activiteiten	Organisatie en middelen
5 minuten	Voorbereiding: - Klaarzetten PowerPoint - Printen teksten en werkbladen - Eventueel groepen maken voor debat - Checklist CLIL doorlezen - Checklist Friese kerndoelen invullen Inleiding: Start de les met de PowerPoint. Introduceer het onderwerp cultureel erfgoed in Tijnje en vertel dat er gedurende deze lesactiviteit Fries gesproken, geschreven en gelezen wordt. Ga naar de volgende dia, waarin de inhoud duidelijk wordt, laat dit aan de leerlingen zien. Vervolgens komen de inhoudsdoelen en taaldoelen in beeld (CLIL), zodat de leerlingen weten wat er van hen verwacht wordt.	klassikaal	
2/3 minuten	Daarna wordt het onderwerp cultureel erfgoed belicht. Op de dia staan een aantal voorbeelden van deze lijst. Vraag of de leerlingen nog meer gebouwen, monumenten, landschappen kennen die op deze lijst staan. Zijn deze er ook in Tijnje?	klassikaal	
15-20 minuten	Vervolgens gaan de leerlingen de teksten over de watermolen en de gereformeerde kerk lezen in tweetallen, mocht dit toch te lastig zijn, kies dan voor klassikaal. Zorg voor een klassikale terugkoppeling, zodat de moeilijke Friese woorden besproken kunnen worden en de leerlingen zich bewust worden van wat ze gelezen hebben. Schrijf de moeilijke woorden eventueel op het bord met de vertaling er naast.	Coöperatieve werkvorm (tweetallen) Terugkoppeling klassikaal	Teksten uitdelen aan iedere leerling

5 minuten	Kern: Na het lezen en bespreken van beide teksten, is het tijd voor de stellingen. Deze staan in de PowerPoint. Zorg dat de leerlingen achter hun stoel staan en hun armen vrij kunnen bewegen. De regels spreken voor zich. Bespreek de goede antwoorden kort.	Klassikaal, leerlingen spelen individueel mee	
2/3 minuten	Vervolgens wordt de eindopdracht uitgelegd. De leerlingen gaan in groepjes van 3/4 leerlingen hun cultureel erfgoed verdedigen tegenover een andere groep in de vorm van een debat. Elke leerling zal minimaal 1 argument benoemen in het debat. Maak groepjes en deel ze willekeurig bij de kerk of watermolen in. Deel het stencil uit die hierbij hoort.	Klassieke uitleg	Groepen maken en indelen door het stencil uit te delen per groep
30-60 minuten	Nu kunnen de leerlingen bij elkaar gaan zitten en gaan brainstormen over hoe ze het debat gaan aanpakken. Probeer de leerlingen te enthousiasmeren en zeer fanatiek te krijgen om het debat te winnen. De eerder uitgedeelde tekst telt als belangrijke bron voor het debat, maar ze kunnen echter ook gebruik maken van informatie van mensen uit Tijnje, internet of informatie uit eigen ervaring. Daarom is het belangrijk dat tijdens het eerste lesmoment de opdracht duidelijk is. Zodat de leerlingen buiten school eventueel ook bronnen kunnen vinden en toepassen.	Coöperatieve werkvorm (groepen van 3/4 leerlingen)	
15-20 minuten	Het debat vindt plaats in de klas. Groepen van de kerk zoeken een groep op met de watermolen, schuiven de tafels zo neer, dat het een echt debat lijkt en gaan van start. Alle groepen kunnen dit tegelijk doen. De leraar loopt rond en zorgt voor een goed verloop van het debat. De leraar heeft de rol van scheidsrechter. Zorg ervoor dat de voertaal Fries blijft.	Debatteren in groepen	Klaarzetten van de tafels in debatvorm, 3 tafels naast elkaar en er 3 tegenover
10 minuten	Afsluiting: De leerlingen besluiten samen met de leraar, wie het beste argument had en waarom. De leerlingen en leraar geven tips en tops. Tenslotte gaan de leerlingen individueel of in groepjes, afhankelijk van het aantal chromebooks, de kahoot van evaluatie maken (link in PowerPoint). De leraar vult na de lesactiviteit de vragenlijst over de deelvragen in en de checklist van de Friese kerndoeien.	Klassieke afronding Evaluatie en reflectie	Kahoot opstarten via link in PowerPoint

De Wettermûne

Yn de 13e iuw waard der yn Fryslân oan turfwinning dien . Dit is drûge fean dat as brânje (brandstof) brûkt wurde kin , sa ' t op ' e kachel yn ' e hûs . *Turfwinning* wie gefaarlik , want der binne grutte stikken lân ferlern gien . It feroare yn wetter of woastenij.

Dêrom moast der in nije manier komme om it drûge fean te winnen , sûnder dat der mear lân ferlern gie . Yn 1823 kamen de Friezen op it idee om it lân te *bepolderjen* . Dat is in stik lân drûch hâlde yn ' e simmer , troch der kades omhinne te bouwen. Mar de oerflakte fan it Fryske lân wie sa grut , dat der wol 10 mûnen foar nedich wiene . Dat moasten de *grutste* mûnen fan Fryslân wurde. Der moast ek ien yn wenje , in mûnder. Om derfoar te soargjen, dat alles goed gie. De earste mûne dy ' t boud waard, wie yn 1856 yn it doarp Tynje, by it lânskip *ûlesprong*. Der waarden yn totaal 9 mûnen boud yn de gebieten *Haskerland* , *Skoatterlân* , Aengwirden:

- 3 mûnen hellen it wetter út de *droogmakerij* en brochten it nei de polder
- 2 mûnen hellen it wetter út de *droogmakerij* streekrocht nei it Fryske lân (mûne fan 'e Tynje ek)
- 4 mûnen hellen it wetter fan it Fryske lân nei de polders ta

Op dy wize koe der gjin lân ferlern gean en dy mûnen soargen der foar dat Fryslân net ferlern gie.

Yn 1905 waard it *hulpstoomgemaal* ferboud . It *hulpstoomgemaal* koe al it lân yn *Haskerland* , *Skoatterlân* , Aengwirden , sels *bewurkje* . Dat hat derfoar soarge dat de mûnen net mear nedich wienen. De deputearre steaten jeften yn 1911 tastimming om de mûnen te slopen of te ferkeapjen. Acht mûnen binne ôfbrutsen en 1 mûne is stean bleaun. De mûne fan de *ûlesprong* is de iennige dy ' t der noch is . Allinne de kap en it flechte binne fuorthelle. Der bleau ien yn wenjen, mar de mûne koe net mear de funksje krije fan eartiids. Op 10 April 2000 krieg dizze mûne in plakje op 'e list fan Rijksmonumenten en is it no Kultureel erfgoed.

Der is in groep aksjefierders yn ' e Tynje . Se wolle der foar soargje dat de mûne wer makke wurdt . De mûne soe dan wer de kop en it flechte krije

Figuur 1: Turf/drûge fean

Figuur 2: Bepoldering

Figuur 3: De mûne yn 'e 19e ieuw

De Grifformearde Tsjerke

De grifformearde tsjerke yn 'e Tynje leit oan de râne fan it doarp. It gebou is makke yn 1921 troch arsjitekt G. Draaisma .

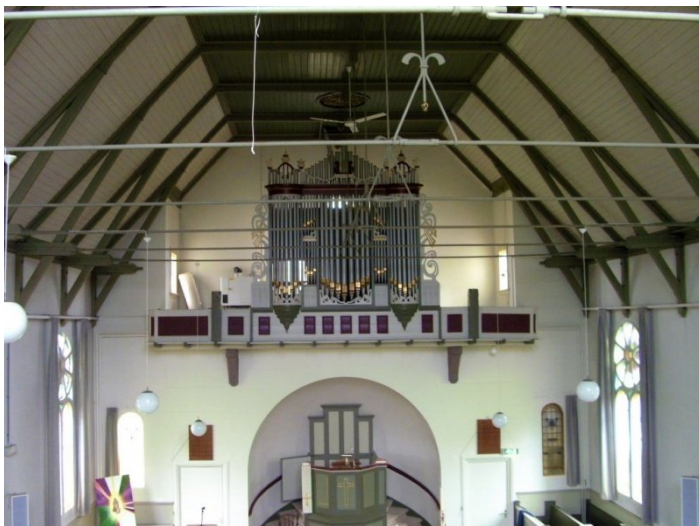
De tsjerke is ien fan de earste gebouwen yn Nederlân dy 't folslein makke is fan wapene beton. Der is in tinkstien pleatst mei de tekst : De earste *betonstoarting* / / hat oan dizze tsjerke plak hân ' / Den 12 jannewaris 1921 / Troch Ds . F. Bruinsma / / .De iepening fan de tsjerke wie op 7 july 1921. It oargel wie ôfkomstich út de âlde grifformearde tsjerke op It Hearrenfean . Dat oargel wie âld en is unyk , mar yn 1976 is it oargel *defekt* wurden en it meitsjen wie te djoer. It oargel is foar it grutste part sloopt. Dat hat der foar soarge dat it oargel net op 'e list stiet fan kultureel erfgoed. Yn 1992 binne der ferbouwingen west yn de tsjerke. Dy ferbouwingen steane ek net op 'e list. Dit binne de gong en *tsjerkelokaal*.

De grifformearde tsjerke yn 'e Tynje stiet op de kulturele erfgoed list omdat :

- It útdrukken fan it leauwe tige wichtich is
- De *betonbouw* tige seldsum wie en in soad minsken nijsgjirrich wiene
- De tsjerke hie in hege betsjutting foar it karakter fan De Tynje, It joech in byld fan de selsstannigens
- De keunst fan 'e binnenkant en de bûtenkant fan it gebou

De tsjerke hat deselde funksje yn 2020 as yn 1921. Der binne tsjerketsjinsten en it is in wichtige plak foar de ynwenners fan De Tynje wer sy inoar treffe kinne , al hast 100 jier .

Op 14 septemmer 1999 is de grifformearde tsjerke pleatst op de list fan Rijksmonumenten.

Figuur 3: Orgel en preekstoel

Figuur 2: Tinkstien fan 1921

Figuur 3: Rúten en de muorre fan beton

De grifformearde tsjerke

1. Kinsto dit gebou?

2. Bisto der wol ris west?

3. Werom is dit gebou sa wichtich west foar De Tynje? Skriuw twa redenen op.

No is der in grut probleem! Premier Mark Rutte hat sein dat der in soad dingen fan de list fan kultureel erfgoed fuort moatte, want de list is te lang. Ek yn'e Tynje sil der wat gebeure. Premier Mark Rutte hat sein dat as jim allegear in goed argumint neame kinne werom it net fan de list ôf moat, it stean bliuwe kin! Mar foar dat de arguminten nei Premier Mark Rutte kinne, sille jim de arguminten brûke moatte yn in debat yn'e klasse. Sa komme we te witten of de arguminten goed genoach binne, dus kom mar op Groep 7! SKRIUW YN IT FRYSK!!

4. Skriuw allegear minimaal 1 argumint op werom dyn gebou stean bliuwe moat op de list fan it kultureel erfgoed. Meitsje der in goed, pakkend ferhaal fan om it debat sa goed mooglik te meitsjen! Sukses! 😊

Argumint 1:

Argumint 2:

Argumint 3:

Argumint 4:

Argumint 5:

Argumint 6:

Namme:

De wettermûne

1. Kinsto dit gebou?

2. Bisto der wol ris west?

3. Werom is dit gebou sa wichtich west foar De Tynje? Skriuw twa redenen op.

No is der in grut probleem! Premier Mark Rutte hat sein dat der in soad dingen fan de list fan kultureel erfgoed fuort moatte, want de list is te lang. Ek yn'e Tynje sil der wat gebeure. Premier Mark Rutte hat sein dat as jim allegear in goed argumint neame kinne werom it net fan de list ôf moat, it stean bliuwe kin! Mar foar dat de arguminten nei Premier Mark Rutte kinne, sille jim de arguminten brûke moatte yn in debat yn'e klasse. Sa komme we te witten of de arguminten goed genoach binne, dus kom mar op Groep 7! SKRIUW YN IT FRYSK!!

4. Skriuw allegear minimaal 1 argumint op werom dyn gebou stean bliuwe moat op de list fan it kultureel erfgoed. Meitsje der in goed, pakkend ferhaal fan om it debat sa goed mooglik te meitsjen! Sukkes! 😊

Argumint 1:

Argumint 2:

Argumint 3:

Argumint 4:

Argumint 5:

Argumint 6:

Bijlage 7: Checklist CLIL

Checklist met inspirerende handreikingen bij het geven van een Friese CLIL-activiteiten:

 Formuleer inhoudsdoelen en specifieke taaldoelen voor de lessen.

Welke inhoud wil je aan de orde laten komen? Taaldoelen kunnen op niveau van woorden, zinnen of teksten liggen en kunnen gekozen worden onder de domeinen: luisteren, lezen, spreken en schrijven.

 Spreek gedurende de les de doeltaal, tijdens de Friese les dus Fries!

Dit kun je doen door bijvoorbeeld een Friese vlag op te hangen of neer te zetten. Zo is het voor de leerlingen duidelijk dat er tijdens de les Fries gesproken wordt.

 Zorg voor interactie tussen de leerlingen onderling en tussen jou en de leerlingen.

Dit kun je doen door het thema op het bord te schrijven en laat de kinderen in groepjes of tweetallen verschillende vragen beantwoorden:

- *Wa?*
- *Wat?*
- *Wêr?*
- *Wannear?*
- *Wêrom?*
- *Hoe?*

 Zorg dat de lessen aansluiten op de belevingswereld van de kinderen.

Kies een onderwerp wat speelt bij de kinderen en in de klas. Denk hierbij aan een thema waaraan wordt gewerkt, hobby's of gebeurtenissen in de klas.

 Gebruik concrete of visuele materialen die de les ondersteunen.

zorg voor materiaal waar de kinderen informatie over het thema kunnen vinden, zoals: filmpjes, gesproken en/of geschreven teksten, plaatjes/foto's en liedjes.

 Kies voor een verwerking waarbij de kinderen de doeltaal gebruiken.

Dit geldt voor zowel geschreven als gesproken taal.

 Vertel de kinderen dat het niet erg is om fouten te maken.

Het hoeft niet per se correct. Van fouten kun je leren.

 Dwing de kinderen niet om de doeltaal te spreken.

Niet iedereen is even vaardig in de Friese taal. Door te dwingen heb je de kans dat het plezier in de Friese taal verdwijnt.

Om de basisregels toch aan te kunnen bieden als een taalsteun kunt u gebruik maken van de digitale taalhulp van de Fryske akademie: <https://www.fryske-akademy.nl/nl/kennis-en-samenleving/friese-spelling-en-taalhulp/>

Bron: (Jongsma, 2019)

Bijlage 8: Vooronderzoek

Datum: maandag 23 september 2019

Enquête: Het vak Frysk op De ...

Dag teamleden van De ...,

Ik ben op zoek naar een manier om het Frysk vorm te geven op De Het is daarbij belangrijk dat er een doorgaande leerlijn gewaarborgd wordt. Om dit zo goed mogelijk in kaart te brengen, vraag ik de mening van alle teamleden.

- 1. Onderstaand staan de kerndoelen van het Frysk op de basisschool. De vraag is: Aan welke kerndoelen zal De ..., in uw ogen, moeten voldoen?**

Kerndoelen mondeling onderwijs:

1. De leerlingen ontwikkelen een positieve attitude ten opzichte van het gebruik van Fries door henzelf en anderen.

Ja 10 Nee 0

2. De leerlingen leren informatie te verwerven uit gesproken Fries. Het gaat om teksten die informatie geven, plezier verschaffen, meningen of aanwijzingen bevatten over voor hen bekende onderwerpen.

Ja 10 Nee 0

3. De leerlingen leren zich naar inhoud en vorm in het Fries uit te drukken in situaties uit hun dagelijks leven waarin zij informatie vragen of geven over een onderwerp waarmee zij vertrouwd zijn.

Ja 7 Nee 3

Kerndoelen schriftelijk onderwijs:

4. De leerlingen leren informatie te verwerven uit teksten in het Fries in frequent voorkomende teksttypen (zoals artikelen in jeugdrubrieken, liedjes, verhalen).

Ja 9 Nee 1

5. De leerlingen leren eenvoudige teksten in het Fries te schrijven over alledaagse onderwerpen met het doel met anderen over die onderwerpen te communiceren.

Ja 1 Nee 9

Kerndoel taalbeschouwing:

6. De leerlingen verwerven een woordenschat van frequent gebruikte Friese woorden en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden.

Ja 10 Nee 0

2. Gezien het bovenstaande. Hoeveel tijd zou u per week voor het vak Fries kunnen inroosteren?

Groep 1-2 Friese middag

20-30 minuten

30 minuten

30 minuten

30 minuten

30 minuten

30-45 minuten

30-45 minuten

30-45 minuten

1 uur Frysk/Engels in de week

3. Op welke manier kan de Fryske taal het best/effectiefst worden aangeboden? Dan kunt u denken aan: volgens een methode, thematisch, op projectbasis, integratie met andere vakken, anders?

Methode & projectbasis → integreren met cultureel erfgoed omgeving ...

Methode

Methode, integratie vrije momenten, zoals crea, kringgesprek, voorlezen

Methode

Methode, integreren met Wereldoriëntatie → eindproduct maken in Frysk

Projectmatig of methode

Thematisch of op het rooster: Met digibord

Thematisch in onderbouw, projectbasis bovenbouw, integreren met wereldoriëntatie (betekenisvol i.p.v. uit werkboekje)

4. Heeft u nog aanvullingen, opmerkingen of ideeën?

Graag iets ontwikkelen waar je als school gelijk mee aan de slag kan en actueel is.

Huidige methode ligt al een jaar in magazijn → dit zegt genoeg.

Inleverdatum: vrijdag 27 september 2019

100 % respons

David Jongsma